

L-Eżamijiet Annwali għall-Iskejjel Sekondarji 2022

IL-HDAX-IL SENA **L-ETIKA** **IL-HIN: Siegha**

L-Isem: _____

Il-Klassi: _____

Taqsimiet 1 & 2 (9 sena) 30%	Taqsimiet 4 & 5 (10 sena) 30%	Eżami miktub (11-il sena) 40%	TOTAL 100%

1. Ikteb in-numru tas-sentenza li taqbel mal-perspettiva t-tajba. (5 marki)

1	"Kull ħajja hija sagra. Wieħed qatt ma jista' jagħmel xejn li jeqred il-ħajja."		Paċifista
2	"Meta mmutu tibqa' biss it-tifkira tagħna. M'hemmx ħajja wara l-mewt."		Femminista
3	"Qatt m'għandek tuża vjolenza, lanqas biex tiddefendi lilek innifsek"		Santità tal-Ħajja
4	"Mara għandha dejjem dritt tagħzel x'jigri minn gisimha."		Drittijiet tal-Bniedem
5	"Il-bniedem għandu dritt jgħix ħajja mingħajr krudeltà jew tortura."		Umanista

2. Aghzel it-tweġiba t-tajba. Tweġiba waħda biss hi tajba. (5 marki)

2.1	Il-filosfu taż-Żmien Luminarju, Immanuel Kant, huwa magħruf għal din il-frazi dwar id-dinjità tal-bniedem.		
i		Il-bnedmin huma speċi li jistgħu ikunu eċċellenti, u jixtiequ li jkunu. Jongqoshom biss id-dawl biex tintwerielhom it-triq.	
ii		Id-dinjità tal-bniedem hi xi ħaġa li nistgħu ngħixu mingħajrha.	
iii		Il-bnedmin huma l-għan aħħari fihom infushom, mhux jintużaw bħala mezz biex persuna tasal għal xi għan.	
iv		Ma' setgħa kbira, tiġi wkoll responsabilità kbira.	

2.2	Il-Piena Kapitali:	
i		hija kastig li tingħata għewwa belt kapitali.
ii		hija sugġett ta' kontroversja għax tinvolvi l-qtil ta' persuna bħala kastig.
iii		hija mhegga mir-reliġjonijiet kollha.
iv		hija sugġett li kulhadd jaqbel miegħu, għaliex kulhadd jaraha bħala importanti għall-gustizzja.

2.3	Il-Prinċipju tal-Proporzjonalità:	
i		jikkumpara r-rispett lejna nfusna mal-ħsara lilna nfusna.
ii		huwa dwar il-matematika u l-kalkoli tal-etika.
iii		jgħid li l-awto-difiża tfisser li tista' toqtol persuna li tidhollok id-dar għal kwalunkwe raġuni.
iv		jgħid li jekk ser tintuża l-vjolenza għall-awto-difiża, trid tkun proporzjonata mall-vjolenza li qed jhedded biha l-aggressur.

2.4	Xi nies jaħsbu li d-dritt tal-ħajja:	
i		għandu jiġi estiż għall-annimali għax huma wkoll iħossu u jsofru bħall-bniedem.
ii		għandu jiġi estiż għall-annimali għax huma kapaċi jirrapreżentaw lilhom infushom fil-qorti.
iii		mhux parti mid-Dikjarazzjoni Universali tad-Drittijiet tal-Bniedem.
iv		mhux universali.

2.5	Il-mod ta' kif nies jagħtu valur lill-ħajja:	
i		jiddependi minn kemm jaqilgħu flus.
ii		jiddependi mill-kultura, esperjenzi, twemmin u perspettivi differenti tal-ħajja.
iii		ma jiddependix mill-kultura, esperjenzi, twemmin u perspettivi differenti tal-ħajja.
iv		jiddependi mill-politiċi.

3. Aqra din is-silta u rrispondi l-mistoqsijiet.

(10 marki)

Fil-provinċja Ċiniża ta' Fujian, hafna familji jagħtu lill-uliedhom – speċjalment is-subien – lill-organizzazzjonijiet kriminali magħrufa bħala 'Ras tas-Serp'. Dawn it-traffikanti tan-nies iwiegħdu lit-tfal ħajja ġdida ġewwa pajjizi oħra. Il-prezz għoli għas-servizz tagħhom huwa pagament ta' madwar €23,000. Il-familji żgur li ma jkollhomx dawn is-somom ta' flus. Allura dawn t-tfal, meta jiġu traffikati f'postijiet oħra, ikollhom jaħdmu għal dawn it-traffikanti sabiex jithallas dan id-dejn. Djun mhux imħallsa jirrizultaw f'theddid għall-familji ta' dawn it-tfal.

Jin Lai ittiegħed fl-għassa tal-Pulizija ta' Kent (belt fir-Renju Unit) minn xi ħadd li jgħix qrib ta' fejn kien qiegħed jorqod barra fit-triq. Ma kien jittellem xejn Ingliż, imma l-pulizija malajr indunaw li kien qed jittellem bid-djalett Ċiniż Mandarin. Għalhekk ġie msejjaħ interpretu mill-uffiċju tal-immigranti. Għalkemm ma kellu l-ebda dokument jew passaport, Jin Lai qal li hu kien ġie mill-provinċja ta' Fujian miċ-Ċina u li kellu 16-il sena.

Eventwalment, Lai ammetta li kien qiegħed jgħix u jaħdem go ristoranti. Kien qed jiġi mgieghel jaħdem sebat ijiem fil-ġimgħa mingħajr ħlas jew mistrieħ, u kien jorqod go dormitorju temporanju għall-irġiel miċ-Ċina. Kien ħarab minn dan ir-ristorant u beda jorqod barra fit-triq, fejn ġie misjub. Qal li ma ried jgħid lil ħadd kemm il-familja tiegħu kellhom dejn ma' dik l-organizzazzjoni kriminali li gabbitu hemm illegalment. Jin Lai ittiegħed go dar tal-fostering ġdida fejn ġie protett biex din l-organizzazzjoni kriminali ma tkunx tista' ssibu.

(adattata minn 'Amnesty International – Slavery Today – Human Rights in the Curriculum' – 2019)

- i. Taħseb li Jin Lai ġie trattat bħala skjav? Agħti raġuni għar-risposta tiegħek. (marka)

- ii. Semmi ħaġa waħda li setgħet tagħmel lil Jin Lai vulnerabbli għat-traffikar. (marka)

- iii. Kien hemm persuna li għenet lil Jin Lai billi ħaditu l-għassa tal-Pulizija. Semmi żewġ modi oħra ta' kif wiegħed jista' jgħin vittmi tat-traffikar. (2 marki)

- iv. Jin Lai ġie użat bħala mezz għall-għan, u mhux bħala l-għan aħħari. Fil-qosor, spjega kif it-traffikanti raw lil Jin Lai bħala xi ħadd li għandu biss valur strumentali. (3 marki)

- v. Spjega kif Jin Lai, ta' 16-il sena, seta' ġie trattat b'aktar dinjità. (3 marki)

4. Aqra din is-silta u rrispondi l-mistoqsijiet.

(10 marki)

Avviż dwar il-kontenut: Din-silta issemmi t-temi tal-istupru u tal-abbuż. Għal kull tip ta' għajnuna dwar temi bħal dawn, ikkuntattja lil Supportline 179, Aġenzija Appoġġ, Kellimni.com, Il-Pulizija, u kwalunkwe organizzazzjoni oħra li tista' tgħinek.

In her own words

'When I get out of here, I want to study law to defend other oppressed people.'

Fl-2018, żagħżugħa mis-Sudan ġiet ikkundannata u mogħtija l-piena tal-mewt talli qatlet lil żewġha li kien abbużiv.

Noura, meta kellha 16-il sena, ġiet imġiegħla tiżżewweġ raġel ikbar minnha magħżul minn missierha. Noura ħarbet minn dan iż-żwieġ u marret titlob il-kenn fid-dar ta' zijitha; xtaqet li tkompli tistudja u tilhaq għalliema. Imma wara 3 snin, il-familja tagħha stess qarrqu biha biex terġa' tmur lura għand ir-raġel abbużiv li kellha.

F'Mejju tal-2017, Noura ġiet abbużata u stuprata minn żewġha u meta reġa' pprova l-ġurnata ta' wara, Noura ddefendiet lilha nnifisha b'sikkina. Żewġha miet mill-ġrieħi li kkawżatlu.

Noura reġgħet ippruvat tmur għand familtha għall-għajnuna imma dawn irrapurtawha huma stess lill-Pulizija. Ġiet akkużata b'omicidju u kkundannata għall-mewt bil-forka.

L-avukati ta' Noura appellaw is-sentenza u nbdiet petizzjoni madwar id-dinja issejjaħ għall-maħfra tagħha, li laħqet miljun firma. Anke politiċi internazzjonali ta' importanza qablu ma' dil-petizzjoni. Noura issa kellha 19-il sena.

F'Ġunju tal-2018, il-qorti Sudaniża tal-appell, biddlet il-piena tal-mewt ta' Noura Hussein għal 5 snin ħabs u kellha wkoll tagħti kumpens lill-familja ta' żewġha ta' 337,500 lira Sudaniżi (madwar €7000).

Fil-ħabs, Noura dahlet f'kurs bit-tagħlim bid-distanza, biex tkun tista' twettaq il-ħolma tagħha li tilhaq avukat.

'Amnesty International' qalu li l-każ tagħha juri l-falliment ta' liġijiet u ċertu qrati f'ħafna pajjiżi, li ma jiddefendux lil nisa u bniet minn żwiġijiet sfurzati, stupru fiż-żwieġ, u l-krudeltà tal-piena tal-mewt bħalma ingħatat lil Noura Hussein.

(adattata minn 'Amnesty International – Learning about the Death Penalty – 2020)

i. Terminu ieħor li jirreferi għall-piena tal-mewt huwa: (marka)

ii. Aġti definizzjoni għat-terminu li użajt f'mistoqsija (i.) (marka)

- iii. Taħseb li meta Noura użat sikkina ma' r-raġel abbużiv tagħha waqt li kien qed jipprova jistupraha, jista' jitqies bħala awto-difiża? Għalfejn taħseb hekk? (2 marki)

- iv. Kieku inti kont tiffirma l-petizzjoni biex jinbidel il-kastig ta' Noura? Agħti raġuni għar-risposta tiegħek. (2 marki)

- v. Agħti 2 argumenti favur il-piena tal-mewt. (2 marki)

- vi. Agħti 2 argumenti kontra il-piena tal-mewt. (2 marki)

(10 marki)

- Iddiskuti d-differenzi bejn perspettivi reliġjużi u perspettivi umanisti, fuq il-valur tal-ħajja tal-bniedem.
- “Il-ħajja hija kollha sagra.” Iddiskuti
- Iddiskuti fit-tul id-dritt li wieħed għandu biex jiddefendi lilu nnifsu.
- Iddiskuti bl-eżempji, tipi differenti ta’ ewtanażja u suwiċidju assistit. Agħti l-opinjoniġiet tiegħek dwar dawn it-temi.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

TMIEŃ L-EŻAMI